
Ludwig Steindorff
Predavanje
HRVATSKA POVIJEST
IZ NJEMAČKE
PERSPEKTIVE
Predstavljanje knjige
KROATIEN -
VON MITTELALTER
BIS ZUR GEGENWART
(Hrvatska -
od srednjovjekovlja
do naših dana)

Zagreb, 5. travanj 2001.

Hrvatski studiji, Hrvatski institut za povijest i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar organizirali su 5. travnja 2001. godine u Zagrebu, u Maloj dvorani Pučkoga otvorenog sveučilišta, predavanje uglednoga njemačkog znanstvenika prof. dr. Ludwiga Steindorffa o temi *Hrvatska povijest iz njemačke perspektive*, u okviru kojeg je predstavio i svoju posljednju knjigu s naslovom *Kroatien. Von Mittelalter bis zur Gegenwart*. Prof. dr. Steindorffa nazočnoj su publici predstavili organizatori predavanja dr. sc. Boris Mlačić i dr. sc. Srećko Lipovčan. Kako je u svojem uvodu istaknuo dr. sc. Srećko Lipovčan, prof. dr. Ludwig Steindorff dobar je poznavatelj prilika na prostoru jugoistočne Europe, a njegova su znanstvena istraživanja poglavito posvećena proučavanju hrvatske srednjovjekovne povijesti. Znanstvenu karijeru započeo je na Sveučilištu Heidelberg, gdje je i doktorirao 1981. godine slavistiku, germanistiku i

povijesne znanosti. Već od sredine sedamdesetih godina taj ugledni njemački znanstvenik posjećuje prostor bivše Jugoslavije, poglavito sudjeluje u radu slavističkih tečajeva u Sarajevu i Zadru, gdje se upoznaje s kulturom i prošlošću ovih prostora. Godine 1976./77. boravi u Zagrebu, gdje na Filozofskom fakultetu započinje specijalizaciju. Od 1978. do 1980. godine radi na disertaciji *Dalmatinski gradovi u XII. st.* Također valja istaknuti kako je prof. dr. Ludwig Steindorff bio dugogodišnji djelatnik Odsjeka za istočnoeuropsku povijest na Sveučilištu u Münsteru, a danas je redoviti profesor i ravnatelj Odsjeka za istočnoeuropsku povijest na sveučilištu u Kielu, gdje predaje kolegij *Povijest Hrvatske*.

Na početku predavanja o *Hrvatskoj povijesti iz njemačke perspektive* profesor se osvrnuo na činjenicu kako je u dosadašnjoj hrvatskoj historiografiji zamjetna razlika između pisanja "povijesti Hrvata" i "povijesti Hrvatske". Primijetio je kako su se povjesničari u starijoj hrvatskoj historiografiji više odlučivali za pojam "povijest Hrvata", a u posljednje se vrijeme sve više pojavljuje pojam "povijest Hrvatske" u kojem je naglasak stavljen na Hrvatsku kao državu. Ova pojmovna dvojnost navela je predavača na zaključak kako je problem uvjetovan proteklom povijesnim vremenima u kojima je Hrvatska bila teritorijalno podijeljena te u sastavu višenacionalnih državnih zajednica, što je zasigurno onemogućavalo pisanje cjelovite povijesne sinteze Hrvatske kao države. Ipak su povjesničari, istaknuo je, imali intenciju prikazati povijesni kontinuitet hrvatske državnosti, pišući o povijesti hrvatskoga naroda. U pisanju svoje povijesne sinteze *Kroatien. Von Mittelalter bis zur Gegenwart* prof. dr. Steindorff služio se literaturom iz oba izvora, tj., kako je istaknuo, posebno se osvrnuo na knjige Klaića, Šišića, Macana i Pavličevića. Naglasio je kako je razvidno da se hrvatska ranosrednjovjekovna državnost održala. Iako Kraljevina Hrvatska od 1102. godine više nije bila samostalna, ipak je u nadolazećim stoljećima održavala autonom-

ne institucije koje su sve vrijeme nosile svijest o suverenitetu što je, po njegovu mišljenju, umnogome pomoglo i pri ponovnoj uspostavi samostalne Republike Hrvatske. Predavač je naglasio kako je stoljetna podijeljenost hrvatskih zemalja zasigurno utjecala na to da se još i danas u hrvatskoj historiografiji, a poglavito u pisanju povijesnih sinteza, primjećuje pomanjkanje integralističkoga pristupa. Kao primjer navodi Istru koja je relativno kasno uključena u matični nacionalni prostor, ali njezina prošlost ima duboke veze s hrvatskim kulturnim identitetom, što je osobito vidljivo u brojnim glagoljskim rukopisima. Jedno od glavnih obilježja hrvatskoga kulturnog identiteta, po mišljenju predavača, svakako su mnogobrojni glagoljski spomenici. Budući da su u europskim znanstvenim krugovima malo poznati, u knjizi *Kroatien. Von Mittelalter bis zur Gegenwart (Hrvatska od srednjovjekovlja do naših dana)* autor je pokušao približiti njemačkoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti značenje glagoljice za hrvatski i europski kulturni identitet. Druga važna sastavnica za hrvatski kulturni identitet ističe predavač, stoljetne su veze hrvatskoga naroda sa zapadnoeuropskim kulturnim središtima, a to se najbolje vidi u djelima srednjovjekovnih pisaca (npr. Tome Arhidakona i popa Dukljanina) i u dubokoj povezanosti sa zapadnoeuropskim kršćanstvom. Kao ugledni medijavelist i dobar poznavatelj srednjovjekovne kulture dalmatinskih gradova, naglašava važnost razvoja tih gradova od XIII. st. U njima se snažno razvija gospodarski i kulturni život, usprkos sukobljavanju različitih stranih političkih interesa. Ne samo da su se u to vrijeme snažnije počeli razvijati spomenuti gradovi, npr. Dubrovnik, nego je pod utjecajem Ugarskoga dvora i u sjeveroza-

padnoj Hrvatskoj, tj. Kraljevini Slavoniji, također započeo jači razvoj gradova. Kao primjer navodi povlastice koje su Zagrebu omogućile snažniji razvoj. Upravo se u tim akulturacijskim procesima hrvatski identitet obogaćivao vrijednostima zapadnoeuropske kulturne tradicije. Prof. dr. Steindorff naglašava kako se, zbog složenih ratnih prilika nastalih prodorom Osmanlija u srednju Europu, povijesni događaji koji su uslijedili ne mogu pravilno razumjeti ako se prije toga bar malo ne objasni povijest Bosne koja je umnogome povezana s poviješću Hrvatske. To se nerazumijevanje poglavito događa u njemačkoj javnosti koja se u proteklim desetljećima nije imala prilike često susretati s monografijama i studijama iz prošlosti ovih prostora. Predavač je istaknuo kako su navedene činjenice u znanstvenim i kulturnim krugovima Njemačke slabo poznate, jer je posljednja knjiga iz hrvatske povijesti na njemački jezik prevedena još početkom XX. st. (Ferdo Šišić 1917., op. K. B.). Slično je i s njemačkim autorima koji su se bavili ovim prostorom. Prije izlaska knjige prof. dr. Steindorffa samo je jedan autor, Rudolf Kizling, napisao knjigu o hrvatskoj povijesti (*Die Kroatien: der Schicksalsweg eines Sudslawenvolkes*, izašla 1956. godine u Grazu). Prof. dr. Steindorff ističe kako je upravo taj autor posebnu pozornost obratio tragičnim bleiburškim događajima, potpuno nepoznatim u njemačkoj javnosti. Modernu povijest Hrvatske, tj. povijest XIX. i XX. st., prof. dr. Steindorff promatra iz perspektive razvoja građanskoga društva u Europi te ubrzane modernizacije europskih zemalja tijekom XIX. st. Prema njegovu mišljenju, svaka je nacionalna historiografija zasnovana na stvaranju vlastitih nacionalnih junaka. Taj proces započinje s građanskim gibanjima XIX. st., pa je i hrvatska historiografija u tijeku toga stoljeća istraživala i predstavila velikane svoje prošlosti (npr. kneza Branimira, kralja Tomislava, Zrinske i Frankopane ili bana Jelačića i dr.). Predavač navodi kako mu je za razumijevanje povijesti XX. st. umnogome pomogla komparativna analiza raspada SSSR-a i

Jugoslavije iz knjige kanadskih autora Renea Lukica i Allena Lyncha *Europe from the Balkans to the Urals. The Desintegration of Yugoslavia and the Soviet Union*. U toj su knjizi autori predstavili sve bitne sastavnice koje su dovele do raspada spomenutih višenacionalnih država i do urušavanja socijalističkoga društvenog sustava. Prof. dr. Steindorff ističe i važnost demokratskih gibanja od 1967. do 1971. godine u Hrvatskoj. U tim nacionalnim gibanjima ne vidi elemente negativnoga nacionalizma, kako je to službena vlast bivše države predstavljala, nego ističe kako je iz socijalnoga pokreta, tj. pokreta za socijalne reforme, nastao općenacionalni pokret sa željom za punom nacionalnom emancipacijom koja je u prethodnom poslijeratnom vremenu, zbog komunističke ideologije i velikosrpskog diktata, bila potiskivana. Upravo u pozitivnim težnjama demokratskih gibanja iz 1971. godine on vidi i klicu iz koje je nakon pada socijalističkoga društvenog sustava u Jugoslaviji nastala samostalna Republika Hrvatska.

Poslije završetka predavanja prof. dr. Ludwiga Steindorffa, u kojem je predstavio njemačke poglede na hrvatsku povijest te istaknuo bitne elemente svojega pristupa hrvatskoj povijesti do kojega je došao pišući ovu knjigu, upriličena je tribina na kojoj su prisutni postavljali pitanja uglednom gostu. Prvo se pitanje odnosilo na njegov pogled o etnogenezi i selidbi Hrvata na ove prostore te kojom se literaturom služio. Odgovarajući na postavljeno pitanje, profesor je istaknuo kako smatra da je ovu problematiku najbolje objasnio akademik Radoslav Katičić te da je u svojoj knjizi prihvatio mišljenje hrvatskih povjesničara kako su se Hrvati doselili na ove prostore potkraj VII. st. Sljedeće pitanje odnosilo se na problematiku razli-

čitih pristupa povijesnoj znanosti i na različite pristupe austrijske i njemačke historiografije istraživanju povijesti Hrvatske. Profesor je odgovorio kako bitnih razlika u istraživanju povijesne građe nema, ali ima jedna koja se, prije svega, odnosi na poznavanje prošlosti ovoga prostora. Austrijski istraživači bolje poznaju povijest Hrvatske zbog dugotrajnih veza dvaju naroda, što se može primijetiti u knjizi Rudolfa Kizlinga u kojoj je opisao tragične događaje nakon Drugoga svjetskog rata. Prof. dr. Ludwig Steindorff naglasio je činjenicu kako je, upravo pišući svoju sintezu povijesti Hrvatske, pokušao umanjiti nedostatak takve literature u Njemačkoj, istaknuvši pritom činjenicu kako je u svojem uvodu dr. sc. Lipovčan dobro primijetio da njegova knjiga nema samo znanstveni karakter već je namijenjena široj njemačkoj publici – kako bi je educirala i zainteresirala za posjet i bolje upoznavanje naše zemlje. Jedno od pitanja upućeno prof. dr. Steindorffu odnosilo se na njegovo viđenje povezanosti srednjovjekovne hrvatske kulture u dalmatinskim gradovima sa zapadnoeuropskom tradicijom te na uspoředbu vrijednosti i opsega naše baštine s drugim zemljama, npr. Italijom. Na to pitanje predavač je odgovorio kako nema sumnje u duboku povezanost hrvatske kulture s europskom tradicijom i kulturom, koja je vidljiva u dalmatinskim gradovima u kojima se snažno primjećuje renesansni duh srednjovjekovlja, ali ipak naglašava kako su pisani izvori sačuvani u domaćim arhivima znatno siromašniji od onih u Italiji. Ipak, i takvi su vrlo važni, i za domaću historiografiju i za cjelokupnu europsku kulturnu baštinu. Kad je riječ o izlaganju predavača o stvaranju nacionalnih simbola tijekom XIX. st., prisutne je zanimalo kakav je stav njemačke javnosti i historiografije o pitanju povijesnih i nepovijesnih naroda kao dominantne teme u povijesnim djelima toga vremena i mogu li ti pogledi imati posljedice za današnja povijesna istraživanja. Prof. dr. Steindorff misli da su ti pogledi znanstveno zastarjeli te da nemaju veći utjecaj na moderno razumijevanje povijesnih događaja. Na kraju tribi-

ne zamoljen je da protumači stav po kojemu dio znanstvenika u Europi i svijetu nazire u globalizacijskim procesima kraj povijesti. S tom se tezom on nije složio jer su, po njegovu mišljenju, rasprave o potrebi jedne ili druge znanosti, ili o više ili manje važnim znanostima neplodne, a povijest, kao sastavni dio društveno-humanističkih znanosti, zasigurno zauzima važno mjesto. Globalizacijski procesi u svijetu ne mogu utjecati i umanjiti važnost povijesnih istraživanja.

Krešimir Bušić

Predavanje NASTANAK JASENOVAČKOG MITA

Vinkovci, 17. svibanj 2001.

Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku počivala je na dvostoljetnom velikosrpskom osvajačkom programu koji je za cilj imao uspostavu i teritorijalno širenje srpske države na teritorije drugih zemalja koji u povijesnom, državnopravnom i etničkom smislu nisu nikada pripadali srpskom etničkom, nacionalnom i državnom prostoru. Velikosrpska politika se svojim velikim dijelom temeljila na mitovima, lažima i krivotvorinama među koje valja ponajprije uključiti mit o božanskom i izabranom narodu, mit o "vekovnoj" srpskoj zemlji, mit o Srbiji gdje se god nalaze srpski grobovi te, u posljednjih pola stoljeća, mit o genocidnosti hrvatskoga naroda. Svi su ovi mitovi imali jasnu svrhu i cilj, a poslužili su kao mobilizirajuće sredstvo među Srbima u Sr-

biji, a osobito izvan Srbije (u Hrvatskoj i BiH) za pokretanje, ali i opravdanje oružane agresije i svih zločina koji su tijekom te agresije i u ime velikosrpske ideologije počinjeni u posljednjem desetljeću prošloga stoljeća. U tom je kontekstu mit o genocidnosti Hrvata ili *Jasenovački mit*, osmišljen prije četrdesetak godina, a izrastao na zbivanjima tijekom Drugoga svjetskog rata, poslužio dvojako. U razdoblju bivše Jugoslavije poslužio je kao znakovito represivno sredstvo, svojevrsna batina, u pacifikaciji svih iole ozbiljnijih pokušaja artikuliranja hrvatskih nacionalnih interesa, ma kako oni opasni za očuvanje Jugoslavije bili. Nakon što su politički procesi u Jugoslaviji nakon Titove smrti 1980. godine, poticani i usmjeravani od (veliko)srpskih unitarista u komunističkim redovima, neminovno vodili k raspadu Jugoslavije, mit o genocidnosti Hrvata imao je zadaću osiguranja najšire potpore Srba planiranju i provedbi politike Velike Srbije kojoj je samostalna hrvatska država predstavljala ključnu, a nasreću i nepobjedivu smetnju i prepreku širenju srpske države prema zapadu.

Mit o genocidnosti Hrvata ili *Jasenovački mit* počivao je na problemu žrtava Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj te na brojnim političkim zlouporabama – u najmanju ruku – dvojbenih istraživanja te problematike.

U organizaciji Matice hrvatske, u Vinkovcima je 17. svibnja 2001. ugledni hrvatski povjesničar iz Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i profesor na studiju povijesti Hrvatskih studija, dr. sc. Josip Jurčević, održao iznimno zanimljivo i poučno predavanje, naslovljeno *Nastanak jasenovačkog mita* u kojemu je sažeto, ali argumentirano i dokumentirano progovorio o problemu proučavanja žrtava Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj te osobito o zlouporabama rezultata tih istraživanja. S obzirom na stereotipe i predrasude koje o toj problematici postoje i u današnjoj hrvatskoj znanstvenoj, političkoj i široj javnosti, a koji su temeljito osmišljeni i sustavno provedeni tijekom 45 godina jugoslaven-

ske državne zajednice, ali i u razdoblju života današnje samostalne i neovisne hrvatske države, izlaganje dr. Jurčevića, utemeljeno na višegodišnjem istraživačkom i znanstvenom radu koji je rezultirao obranom magistarskog rada i tiskanjem knjige s tom temom, bilo je više nego dobrodošlo. Ono je, prije svega, na novim, znanstveno prihvatljivijim, osnovama bacilo mnogo više svjetla na problematiku preponu nepoznanica i još više neutemeljenih činjenica i spoznaja na kojima su svojim velikim dijelom počivali represivna jugokomunistička politika prema Hrvatima (1945.-1990.) te velikosrpska osvajačka politika prema hrvatskoj državi (od 1991.).

Autor je u svojem izlaganju, polazeći ponajprije s historiografskoga motrišta, prikazao probleme s kojima su se u vrijeme bivše Jugoslavije susretali svi pokušaji istraživanja problematike ratnih žrtava i utvrđivanja/izračunavanja demografskih gubitaka na području Hrvatske tijekom i nakon svršetka Drugoga svjetskog rata, bilo da je riječ o – razmjerno rijetkim – znanstveno utemeljenim istraživanjima, bilo da je riječ o – bitno češćim – politički motiviranim pokušajima namećanja krivnje jednome narodu i jednoj državi, s dalekosežnim političkim ciljevima, jer se, posebice kada je riječ o bivšem jugoslavenskom, komunističkom i represivnom ustrojstvu i sustavu, žrtva "nametnula" kao prvorazredno i moćno utjecajno političko sredstvo kontrole i prisile prema pojedincu ili zajednici kojoj on pripada. U tom je smislu žrtva najčešće i ponajviše zlouporabljivana.

Za razliku od europskog i svjetskog iskustva proučavanja Drugoga svjetskog rata, pa tako i fenomena, veličine i značenja žrtve, koje je tu problematiku riješilo

prije više desetljeća, Hrvatska kao da se još uvijek nalazi na početku toga procesa koji je nametnut kao kontekst u kojemu se hrvatski narod i hrvatsko društvo, a onda u konačnici i hrvatska država, trebaju naći, namjesto onih ljudskih i narodnosnih vrednota, koje su – iako desetljećima sustavno sputavane – ipak u razdoblju uspostave hrvatske države obilježile njezinu borbu za slobodu.

Problematika žrtava Drugoga svjetskog rata na području Hrvatske u cijelom razdoblju uključenosti Hrvatske u jugoslavensku državnu zajednicu, uz rijetke iznimke, bila je vrlo usko istraživana, bez pokušaja da se shvati, promisli, istraži i objasni kompleksno, s različitim polazišta, osvjetljavajući pritom različita motrišta koja je nužno raščlaniti kako bi se razumjele veličina žrtve i posljedice rata. Dr. Jurčević je naglasio da se problematika žrtava rata promatrala isključivo s historiografskog te – uvjetno rečeno – s demografskog motrišta, pri čemu se tek iznimno koristila objektivna znanstvena metodologija. Iako su se autori tih istraživanja, kako je istaknuo autor, najvećma pozivali na znanstveni pristup, rezultate njihovih istraživanja, primjenom logičnih znanstvenih kriterija, vrlo je lako dovesti u pitanje. Iz toga jasno slijedi zaključak da su obavljena istraživanja/izračunavanja žrtava Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj imala isključivo političku i društvenu namjenu u tadašnjoj Jugoslaviji, a ne za cilj znanstveno verificiranje što točnijih podataka i pokazatelja demografskih gubitaka na području Hrvatske tijekom rata i osobito u poraću.

U tumačenju rezultata tih istraživanja, prema Jurčevićevim riječima, posebno valja promotriti motivaciju pojedinih autora koja je rjeđe bila potaknuta znanstvenim, a bitno češće dnevno-političkim i ideološkim razlozima. Već se na prvi pogled mogu ustanoviti njihove objektivne manjkavosti što je, nedvojbeno, posljedica ograničenoga pristupa istraživanjima koji je bio motiviran političko-ideološkim razlozima koji su, pak, nametnuti politikom i represivnim sustavom tadašnje jugoslaven-

mita o Hrvatima kao zločinačkom narodu te mita o pravu Srba da se u svakom trenutku mogu odcijepiti od svake eventualne nove hrvatske države.

Dražen Živić

ske države. Dakako, u takvom se (ne)znanstvenom okružju vrlo lako moglo, a to se najvećma i činilo, manipulirati ustanovljenim/izračunatim žrtvama/brojkama Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj. Kako drukčije protumačiti neshvatljivo velik brojčani raspon u istraživanjima broja žrtava Drugoga svjetskog rata. Primjerice, samo se, prema Jurčevićevim riječima, u ustaškom radnom logoru Jasenovac taj raspon kreće od 55 (pedesetpet) do 1 400 000 žrtava! Stoga je Jurčević s punim pravom istaknuo da se logički nametnula pretpostavka kako nešto nije u redu s istraživačkim pristupima (metodama) koji su primjenjivani.

Najvažniji zaključak koji se nameće, imajući na umu pristup i motivaciju najvećeg broja istraživanja žrtava Drugoga svjetskog rata na području Hrvatske (osobito u logoru Jasenovac) je da su ona, ponajprije i ponajviše, imala za cilj stvaranje mita o genocidnosti Hrvata i svake eventualne hrvatske države, kao jednoga od temeljnih mitova suvremene srpske osvajačke ideologije i nacionalne politike. Politička i ratna zbivanja u i oko Republike Hrvatske 1990-ih godina (osamostaljenje Hrvatske i njezina borba za slobodu u Domovinskom obrambenom ratu) zorno su potvrdila nastojanja onih koji su cijelom hrvatskom narodu željeli nametnuti kolektivnu krivnju za ustaške zločine od prije pola stoljeća. Manjak objektivnih znanstvenih istraživanja žrtava poraća Drugoga svjetskog rata (koji su mahom bili Hrvati) u bivšoj Jugoslaviji nesumnjivo potvrđuje tezu o smišljenom konceptu prema kojemu će unaprijed zadane, a poslije "znanstveno dokazane" žrtve Drugoga svjetskog rata predstavljati jedino i isključivo psihološki okvir izgradnje *Jasenovačkog mita*,